

...φῶν, ἔνθα τὸ πρῶτον ἀφίκοντο οἱ Κρήτες, τοῦ Κωρυκαίου ἄντρον τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν παλαιότητα ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Κούρητος τοῦ Κρητός. Πλὴν δὲ τῶν ἐλληνικῶν τούτων μαρτυριῶν ἔχομεν καὶ ῥωμαϊκὰς ὡς τὴν τοῦ Σεβίου, ὅστις εἰς τὰς εἰς Βιργιλίου Αἰνείαδος (βιβλ. Γ. 332) σημειώσεις ἀναφέρει ὅτι δύο Κρήτες, ὁ Ἰάπυξ καὶ ὁ Ἰκάδιος ἀναχωρήσαντες ἐκ Κρήτης διηυθύνθησαν εἰς διαφόρους χώρας· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἀποκατέστη ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ δὲ Ἰκάδιος ἐν Φωκίᾳ, ἔχον ὁδηγὸν εἰς τὸν πρὸς αὐτὴν πλοῦν δελφίνα, ἐξ οὗ ὠνόμασε καὶ τὴν ἡν ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἴδρυσσε πόλιν. Πρὸς τούτοις, ὁ Ὅμηρος εἰς τὸν πρὸς Ἀπόλλωνα ὕμνον (στίχ. 388) ἀναφέρει, ὅτι οἱ πρῶτοι ἱερεῖς τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν ὑπῆρξαν οἱ Κρήτες. Ἐκ τούτων πάντων καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν εἶνε βέβαιον ἱστορικῶς ὅτι Κρήτες ναυτικοί, ἀφιχθέντες εἰς τὸν Κρησαϊκὸν κόλπον ἴδρυσαν ἐπὶ τῆς παραλίας βωμόν

τοῦ Ἀπόλλωνος Δελφινίου, ἐπὶ δὲ ὑψώματος δεσπόζοντος τοῦ πεδίου τὴν Κρῖσαν, ἀπὸ δὲ ταύτης, κέντρον ἀποβάτης κράτους ἰσχυροῦ δώσαντος τὸ ὄνομά του τῇ παρ' αὐτῇ κόλπῳ καὶ πεδίῳ, ἐκτίσθη ἐπὶ μὲν τῆς παραλίας ἡ Κίρρα, ἐπὶ δὲ τοῦ ὄρους παρὰ τὴν Κατωτίδα πηγὴν, ἡ Πυθὼ ἣ οἱ Δελφοί. (Ὁρα Νομισματικὴν τῶν Δελφῶν Ἰωάννου Ν. Σβορώνου). Πρὸς τούτοις, ἡ ὅλη χώρα τῶν Δελφῶν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἱερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος εὐρίσκετο ἐν ποίᾳ τινι ἐξαρτήτῃ ἀπὸ τῆς Κρήτης. Κρητικοὶ ἦσαν οἱ ἀδόμενοι ὕμνοι, Κρητικαὶ αἱ τελούμεναι καθάρσεις καὶ αὐτὴ δ' ἡ ὀρεινὴ πηγὴ Κασταλία ἦτο φερόνυμος Κρητός τινος (ὄρα Ἱστορίαν Κουρτίου κατὰ μετάφρασιν Λάμπρου σελ. 378 τόμ. Α').

Ἐν Δελφοῖς, τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1913.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΜΜ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΕΤΑ σύντομον ἀσθένειαν ἀπέθανεν ὁ ὑστάτος ἀντιπρόσωπος τῆς μεγάλης Ἑπανησιακῆς ποιητικῆς σχολῆς, ὁ κατ' ἐξοχὴν Βάρδος τοῦ πόνου, ὁ ἐκ τῶν κορυφαίων ποιητῶν μας Στέφανος Μαρτζώκης. Προσβληθεὶς ἐκ βρογχίτιδος, μόλις τὴν τελευταίαν ἡμέραν μετεφέρθη ἐκ τοῦ πτωχικοῦ τοῦ δωματίου εἰς μίαν κλινὴν τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ», ἔνθα καὶ περὶ τὸ λυκόφωσ τῆς 21 Φεβρουαρίου ἀρχῆκε τὴν τελευταίαν πνεύν. Ὁ θάνατός του, καίτοι συνέπεσε μὲ τὸν πανηγυρισμὸν τῆς πτώσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐνεπαύρησε βαθεῖαν καὶ ὀλιβερωτάτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς φιλολογικούς καὶ καλλιτεχνικούς κύκλους. Ἡ κηδεὶα τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ ἐπιφανοῦς ποιητοῦ ἐγένετο σερνή. Ἰκανοὶ συγγραφεῖς, δημοσιογράφοι, ποιηταὶ — ἰδίως νεαροὶ μαθηταὶ τοῦ ἐν τῇ ποιήσει — συνώδυσαν τὸ φέρετρόν του, ἐφ' οὗ τρεῖς ἐναυπηθήσαν στέφανοι, ὑπὸ τῶν νέων ποιητῶν, ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα συλλόγου τῶν Ζακυνθίων καὶ ὑπὸ τῆς «Ποικίλης Στοᾶς». Ὁ σύλλογος «Τέχνη» ἐξέδωκε ψήφισμα συμμετοχῆς τοῦ πένθους ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ποιητοῦ. Ἡ κηδεὶα ἐγένετο δημοσίᾳ δαπάνῃ παρηκολούθησαν δὲ αὐτὴν ἐκ τῶν ἐπισήμων ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πολιτικοῦ οἴκου τοῦ Βασιλέως κ. Δ. Στεφάνου καὶ ὁ γεν. γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας κ. Βολωνάκης ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ. Κατὰ τὴν ἐκφορὰν ἀπεδόθησαν αἱ στρατιωτικαὶ τιμαὶ εἰς τὸ παράσημον τοῦ Σωτήρος, ὅπερ ἔφερεν, ἡ μᾶλλον τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἔφερε. Λόγους ἐξεφώνησαν ἐν τῷ ναῷ ὁ δημοσιογράφος κ. Χ. Παπαντωνίου, ἐντολῇ τοῦ «Συλλόγου τῶν Ζακυνθίων» ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ κ. Δ. Μάργαρης καὶ ὁ κ. Ἰω. Ἀρσένης.

Πρὸ τοῦ τάφου ὤμιλησεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Συλλόγου ἡ «Τέχνη» ὁ πρόεδρος κ. Δ. Καλογερόπουλος, ὁ ποιητὴς κ. Φ. Πανῆς ἀπήγγειλε ποίημα καὶ ἀπεχαιρέτησε Ἰταλιστὴ τὸν νεκρὸν ὁ συμπατριώτης καὶ φίλος αὐτοῦ κ. Ε. Poggi. Ὁ γλύπτης κ. Ἀνδρέου

ἔλαβε κατόπιν ἐκτραγεῖον τοῦ προσώπου του ἵνα φιλοτεχνήσῃ προτομήν, ἥτις θὰ στηθῇ ἐν τῇ γενετείρᾳ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις μὲ τὰς πρώτας σκιὰς τῆς νυκτὸς ἀπέτεθη εἰς τὴν γῆν, ἥς τὰ μυστήρια ἐψάλε μὲ τὸ σπιν πικρίαν.

Εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον θὰ δημοσιεύσωμεν ἀνάλυσιν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ ἐκλιπόντος ποιητοῦ, κλειόμεν δὲ τὰς ὁλίγας αὐτὰς γραμμὰς μὲ τὸν ἐπιτάφιον ἀποχαιρετισμὸν, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ διευθυντὴς τῆς «Πεντακλήνης» :

Ἐν μέσῳ τῆς ἰαχῆς τοῦ θριάμβου διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς θρυλικῆς πόλεως περὶ τὴν ὁποίαν ἐπτερούγισαν οἱ στίχοι τοῦ Βαλαωρίτου καὶ τοῦ Κρυστάλλη, ἐφευγεν ἀπὸ μίαν γωνίαν νοσοκομείου καὶ ἡ ψυχὴ σου, ποιητὰ τοῦ «Παναρμονίου τραγουδιοῦ» καὶ ἡ Ποίησις μετὰ τὰ ἐπινίκια θούρια πενθεῖ τὸν Ἐκλεκτόν της, ἡμεῖς δὲ μετὰ σεβασμοῦ σὲ κυκλοῦμεν, παλαιοὶ καὶ νέοι, σὲ τὸν Διδάσκαλον μιᾶς νέας ποιητικῆς γενεᾶς, τὸν ταπεινὸν τὸ ἦθος, ἀλλ' ὑπέροχον τὰ αἰσθηματα.

Κατὰ τὴν ὀδυνηρὰν ταύτην στιγμὴν τοῦ παντοτεινοῦ χωρισμοῦ, κατ' ἐντολὴν τῆς «Τέχνης», ἥτις ἅμα τῇ ἰδρύσει της ἐσπευσε νὰ σὲ ὀνομάσῃ τιμητικὸν αὐτῆς μέλος, ἀλλὰ καὶ ὡς φίλος καὶ συναγωνιστὴς ἐπὶ δεκαπενταετίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν συνεργατῶν τῆς «Πεντακλήνης» τῆς ὁποίας ἀπὸ τοῦ πρώτου φύλλου ὑπῆρξες ὁ ἐπιφανὴς συνεργάτης, σοὶ ἀπευθύω τὸν τελευταῖον χαιρετισμὸν.

Καὶ εἶνε εἰλικρινὲς τὸ πένθος ἡμῶν, διότι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς σου εἰς τὸν φιλολογικὸν ὀρίζοντα — ἐμφανίσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπιβλητικῆς — μέχρι τῆς ἐκπονῆς, ἐπὶ 25ετίαν, μόνον ἐκτιμητὰς εἶχες. Μακρὰν πάτης ἐφημέρου κοσμικῆς κινήσεως, μακρὰν παντὸς ἀνταγωνισμοῦ, δι' ὅλους καλὸς, ἐξ ὁλοκλήρου ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν Ποίησιν — τὴν παγκόσμιον αὐτὴν τροφὸν καὶ πνευματικὴν μητέρα — ἐξημέρας χωρὶς νὰ θορυβήτης περὶ ἑαυτόν, χωρὶς νὰ ἐπιζητήτης ματαιὰς ψευδεπιδείξεις, χωρὶς νὰ κατατριβῇ εἰς διαμάχας καινῶν δαιμονίων ἐφαλες ἐν τῇ μονότητι σου ὡς μεγαλοπρεπῆς Ἱεροφάντης τοῦ Ἰδανικοῦ, μὲ τὴν βαθύτην λύραν ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Σκεπτικισμὸς καὶ τὸ Αἰτήθημα εἶχον ἴσας τὰς χορδὰς.

Λύρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας σχεδὸν συγχρόνως ἐπιπτον αἱ σκιαὶ τῆς γῆς καὶ αἱ ἀκτίνες τοῦ οὐρανοῦ. Διότι ὡς ἀληθῆς ποιητῆς, ἐμοίραστες τὴν ζωὴν σου εἰς τὴν Σκέψιν καὶ εἰς τὸν Παλμὸν, εἰς τὸν Νοῦν τὸν μεστὸν ἀπογοητεύσεων καὶ εἰς τὴν Καρδίαν τὴν πλήρη ἐλπίδων, διήνυσες τὴν ζωὴν δρέπων τὰς δάφνας τῆς ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ καὶ σκορπίζων τὰ ρόδα τῆς ἀγάπης.

Ἐπάλαιτες ἐν τῇ ζωῇ, ἀγαπημένε ποιητά, ἀλλὰ φεύγεις νικητής. Ἀνταῖος, ἐλάμβανες δυνάμεις πνευματικές, ἡττώμενος ὑπὸ τῆς ὕλης. Ἀκανθαὶ ἐκόσμησαν τὸ μέτωπόν σου τὸ ὁποῖον ἐνωρίς ἐπτύχωνεν ὁ σπαρταγμὸς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἡ δόξα σὲ ἐναγκαλιέσεται στοργικῶς. Ὀλιβεροὶ ἀλλ' ἀγέροχοι, μὲ αἶμα καὶ δάκρυ ραντισθέντες οἱ στίχοι σου, ἀποτελοῦν τὸ ἀκτινωτὸν τὸ ὁποῖον θὰ περιβάλλῃ τὸ νοητὸν μνημεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ὑψωθῇ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μεταγενεστέρων. Ἐπόνερες εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔπαυτες νὰ ψάλλῃς τὸ ὠραιότερον τέκνον τῆς ζωῆς—τὸν ἔρωτα—μόνος σὺ σχεδόν, μὲ υπερηφάνειαν καὶ ἀγνόητα. Ὑπέστης καρτερικῶς τὰς καταδρομὰς τῆς τύχης, τὴν ἀδιαφορίαν τῆς κοινωνίας, καὶ μόλις περὶ τὴν δύσιν τοῦ βίου σου ὤψιμον εἶδες τῆς Πολιτείας τὴν ἀνταμοιβήν. Ἀλλὰ φεύγεις συναποκομιζών κατὰ ὑπέρτερον—τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν συναγωνιστῶν σου καὶ τῶν μαθητῶν σου. Ὑπῆρξες τὸ σύμβολον τοῦ ἀχαρίστου ἀγῶνος ὃν διεξάγουν παρ' ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ συγχρόνως ὁ θάνατός σου εἶνε τὸ σύμβολον τῆς ψυχικῆς Ἀναγεννήσεως, ἧς οἱ προάγγελοι δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ ἀναφανοῦν καὶ τότε, Σὺ τὸν ὅποιον ὀλίγοι πιστοὶ φίλοι συνοδεύουν μέχρι τοῦ τάφου, θὰ ζήσης. Διότι οἱ ἐμπνευσμένοι, οἱ ἀληθινοὶ ποιηταὶ δὲν θνήσκουν μετὰ τῶν μορίων τῆς ὕλης. Ἀρχίζουν καὶ ζοῦν ἀκριβῶς μετὰ τὸν θάνατόν των. Δι' αὐτὸ δὲν κλαίουμεν τὴν θαντὴν σου· ἂν ἡ ἐκμηδένισις τῆς σαρκὸς διὰ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους εἶνε τὸ τέρμα μίτς βιοπάλης, διὰ τὰ ἐκλεκτὰ πνεύ-

ματα, τὰ αἰωρούμενα ὑπὲρ τὸν κοινότοπον τῆς γῆτιν ζωῆς, θάνατος δὲν ὑπάρχει. Εἰς τοὺς «Ποιητάς», τὸ γραφικὸν ποίημά σου, μῖς δίδεις αὐτὴν τὴν εἰκόνα σου:

«Μέσα στὰ στήθη μαῦρα Ἡφαιστεια κλειοῦμε
... ὁ ἀγκάθια ματωμένοι περπατοῦμε,
... μεγάλοι βασιλεῖς στὴ δυστυχία.»

Καὶ τώρα ποῦ ἀνεπαύθης ἐκ τοῦ ἄλγους τοῦ σωματικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ, καὶ κοιμῶσαι τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου, ἂν δὲν εὗρης σὺ τὴν ἀλήθειαν τῆς ζωῆς ὅπου τὴν ἐζήτησας—εἰς τὰ βάθη τοῦ τάφου—θὰ εὗρουν οἱ ἄλλοι τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ περιλάμπρῳ ζωῇ σου εἰς τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἰδέας καὶ τῆς Ἐμπνεύσεως.

«Θὰ μὲ γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι στὸν τάφο».

Ἔτος δὲν συμπληρώθη ἀφ' ὅτου οἱ συναγωνισταὶ καὶ οἱ θαυμασταὶ σου, οὓς ἦνωσε μόνῃ ἢ πρὸς σὲ στοργή, συνεκεντρώθημεν ἐν μέσῳ ἀνθέων καὶ ἀγαλμάτων ἵνα πανηγυρίσωμεν τὸ ποιητικὸν σου Ἰωβιλιαῖον καὶ σήμερον μάτην ἀναζητοῦμεν εἰς τὴν ἀδρανῇ μορφήν σου τὴν λάμψιν τῆς τότε χαρῆς, —τῆς μόνῃς ἱσως χαρῆς ἣν ἡσθάνθης ἐν τῇ ζωῇ. Καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐγκωμίων ἐκείνων, εἶχε τὴν ἐμπνευσιν εἰς τὸν θαυμαστὸν σου νὰ ἀπαγγεῖλῃ στίχους σου καὶ ἐκρίθησαν ὡς ὁ ὠραιότερος χαρακτηρισμὸς σου. Καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὁ ὠραιότερος, ὁ ἀληθέστερος ἐπιτάφιος εἶνε αὐτοὶ οἱ στίχοι σου, Στέφανε Μαρτζώκη, διότι ὑπὲρ πάντα ἄλλον σὺ ἦτο ὁ ἱκανότερος νὰ μῖς δώῃς τὴν ψυχικὴν μορφήν σου. Μὲ τοὺς στίχους σου αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀρμόζουν νὰ γαρχθοῦν ὡς ἐπιτύμβιον ἐπιγράμμα, σκορπίζω εἰς τὰ πονεμένα στήθη σου, εἰς τὸ ἀγνὸν μέτωπόν σου τὰ τελευταῖα νεκράνθεμα:

«Γίγας κ' ἐγώ· στὴν ἄσβεστη τὴν πάλιν
ἐπῆρα σκιάβο τ' ἄχαρο κορμὶ μου
νὰ κάμω τὴ ψυχὴ μου πλεῖο μεγάλῃ.»

Εἰς τὸν Γερμανὸν Ε'. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ

Ἀπηγγέλθῃ ἐν Φαναρίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐπὶ τῇ ἀναρρόσει του υποδοχὴν.

Στὴ σεβαστὴ σου τὴν μορφήν, γύρω στὸ μέτωπό σου Ὀλόλαμπρο διάδημα, Δεσπότη, σοῦ χαρίζει Ἐνα ὄνειρο ἀτέλειωτο. Βαθὺς ὁ λογισμὸς σου, Μὲς στὰ πελάγη τὴν ψυχὴ τοῦ Γένους σου φεγγίζει.

✠

Κι' ἀντιφεγγίζουνε φριχτὰ στοῦ πέλαγου τὸ βάθος, Πόθοι, ὄνειρα, παλμοί, βάσανα, δάκρυα, πάθη, Τοῦ Γένους σου κι' ἐνὸς λαοῦ, τὸ θολωμένο βλέμμα, Πῶχει ψηλὰ στὸ μάτι του ἀντὶ γὰ ἴδρον αἶμα. Ἀπὸ τὴν σκιάβα τὴν καρδίαν ὀλόγυρα χυμένο Καὶ ποῦ σ' ἐξένα στέκεται 'πὸ χρόνια στυλωμένο.

✠

Ἄνοιξε, Πατριάρχῃ μου, τὴν πατρικὴ καρδίαν σου Κι' ἀγκάλιασε καὶ σφίξε μας τὰ μαῦρα τὰ παιδιὰ σου Ἀγκάλιασε καὶ βλόγα μας! Λαὸς δυτυχιτισμένος Σήμερα ἔχει ἀνάστη, θάνατον εἶχε χθές Ποῦ βρίζονταν κατάκοιτος καὶ βαρυνπονητὸς Κι' ἔπαιρνε γιὰ νανούρισμα νεκρόπαιδες εὐχές.

✠

Τὰ δυὸ Σου χέρια ξάνοιξε, Πατέρα, ν' ἀγκαλιάσῃς Τὰ τιμημένα τὰ παιδιὰ τῆς θείας σου φυλῆς. Σὲ τούτῃ τὴν ὑπερλαμπρῇ στιγμῇ ν' ἀναγαλλιῶσῃς Μ' αὐτὸ τὸ γλυκοχάραγμα τῆς νέας μας ζωῆς.

✠

Ὡτὰν ἀητὸς γοργόφτερος, στὰ σύννεφα πετῶντας, Ἦξε τὸ βλέμμα σου βαθεῖα, στὴν πατρικὴ μας γῇ Γιατὶ μέσα στὴν καταχνιά τοῦ Γένους μας κτυπῶντας Ἐγὼ ἀγναντεύω μὲ χαρά, μὴν ὠμορφη αὐγή.

✠

Γαλήνεψαν τὰ κόματα πυθ τρώγανε τὸν Βράχο Κι' ἀπανοθέ του· σέρνεται τὸ φάσμα του μονάχο Ὀνειρομένης Λευθεριῆς ῥοδίζει ἡ Ἀνατολὴ Κι' ἐμπρὸς στὸ ἔργο μιὰ φωνὴ 'πὸ πάνω μῖς καλεῖ.

✠

Στὴ δοξαμένη Σου μορφῇ ἕνα ἅγιο βλέπω χέρι Τὸ χέρι τοῦ Πανάγαθου Θεοῦ νὰ σὲ βασιτῇ Καὶ τὴν φωνὴν τοῦ Γένους μας ὁ ἄνεμος μοῦ φέρει Γλυκὴ Πατέρα, ὁ Θεὸς γιὰ μῖς νὰ Σὲ φυλάῃ.

ΚΙΜΩΝ ΜΠΕΛΛΑΣ